

Utrecht

H. Hendriks
J. de Bekastraat 2
3514 VM Utrecht

Voorne-Putten

Jolanda ten Thije
Koperslager 72
3225 GB Hellevoetsluis
F.Roozen@syntegra.nl

**Insectenwerkgroep KNNV
Waterweg Noord**

Fred Boekhout
Malmöpad 5
3067 PW Rotterdam

Woerden

Mieke de Haan
Van Teylingenweg 148
3471 GH Kamerik

IJhorst

Luuk Groenendijk
L. Springerlaan 52
7941 GC Meppel

Zaandam

Joke Stuurman
Duke Ellingtonstraat 25
1544 KN Zaandijk

**Vlinder- en libellenwerkgroep
Zeeland**

Anton Baayens
Grote Abeele 40
4388 VW Oost Souburg
famba@tiscali.nl

Zeeuws-Vlaanderen (Oost)

Joop de Bakker
Pastoor Willemstraat 5
4586 AJ Lamswaarde

**Dagvlinderwerkgroep
Zuid-Kennemerland**

Jacques Clemens
Vogelenzangsweg 366
2114 CL Vogelenzang
jac.clemens@hetnet.nl

**Libellenwerkgroep Zuid-
Kennemerland**

Dhr. F. Koning
M. Hobbemastraat 37
2102 BJ Heemstede
koning.f@wolmail.nl

Zoetermeer

Anja van Beek
Turfberg 16
2716 LT Zoetermeer

Zuidwolde

J. de Haas
Jan Westerhuisstraat 2
7924 RE Veeningen

VSF Vlindertuinen**Opdrachtgever**

VSF Fonds

Uitvoering

Vivian Siebering, Titia Wolterbeek,
Liesbeth ten Hallers

Inhoud

De afgelopen twee jaar hebben VSB Fonds en De Vlinderstichting samen 49 VSB Vlindertuinen aangelegd bij zorginstellingen. De instellingen hebben alle een school of scoutinggroep bij de tuin betrokken. Daarmee bieden de tuinen niet alleen voedsel en beschutting aan vlinders, maar zijn ze ook een ontmoetingsplek voor bewoners en kinderen. Wegens het succes van de gerealiseerde tuinen, leggen VSB Fonds en De Vlinderstichting de komende twee jaar nogmaals 40 extra VSB Vlindertuinen aan. Het project is verder uitgebreid met workshops voor de zorginstellingen over het beheer en andere activiteiten met bewoners en kinderen in de tuin. Daarbij wordt er ook speciaal voor de vlindertuin educatief materiaal ontwikkeld. Voor geïnteresseerde zorginstellingen is meer informatie en een aanvraagformulier verkrijgbaar bij De Vlinderstichting.

**Op ontdekkingstocht door
de Vlinderhof****Opdrachtgever**

Botanische Tuinen Utrecht

Uitvoering

Vivian Siebering

Inhoud

Sinds juni 2001 kun je bij de Botanische Tuin in Utrecht een bezoek brengen aan De Vlinderhof. De Vlinderhof is een vliegkooi, waar diverse biotopen in het klein zijn nagebootst. In de kooi vliegen verschillende soorten dag- en nachtvlinders, die in de Botanische Tuin worden gekweekt. De Vlinderstichting heeft op aanvraag van de Botanische Tuinen een lesbrief ontwikkeld. Kinderen kunnen hiermee op ontdekkingstocht gaan door De Vlinderhof en leren door het maken van de opdrachten de bijzonderheden van de relatie tussen planten en vlinders. De lesbrief is vanaf april 2002 bij de Botanische Tuinen verkrijgbaar en geschikt voor kinderen van 8 tot 10 jaar. Adres Botanische Tuinen: Fort Hoofddijk Budapestlaan 17 Utrecht

**Workshops voor gemeenten
in Drenthe****Opdrachtgever**

Provincie Drenthe

Coördinatie

Vivian Siebering

Uitvoering

Kars Veling en Robert Ketelaar

Inhoud

In 2001 heeft De Vlinderstichting in samenwerking met de provincie en vlinderwerkgroep Drenthe workshops over vlindervriendelijk beheer georganiseerd voor natuurbeheerders. Dit jaar in april en mei vinden de workshops voor waterschappen en gemeenten plaats. Voor gemeenten worden twee workshops georganiseerd: over vlindervriendelijk beheer binnen en buiten de bebouwde kom. Geïnteresseerden kunnen een folder met meer informatie en een aanmeldingsformulier aanvragen bij De Vlinderstichting.

Koolwittjes in de klas

Vorig jaar hebben 568 basisscholen meegedaan aan de Nationale Kinder-vlinder-kijk-actie. De actie was eenmalig, maar ook dit jaar zijn er voor scholen genoeg mogelijkheden voor het organiseren van vlinderlessen. Zoals elk jaar, kweekt De Vlinderstichting het groot koolwitje. Voor de kinderen is het bekijken en verzorgen van de eitjes, rupsen, poppen en vlinders een belevenis die ze niet snel zullen vergeten. Ook dit jaar kunnen pakketjes met levend materiaal worden besteld. Een pakketje bestaat uit ongeveer 20 eitjes, 5 poppen en 10 rupsen. Een pakketje kost € 14,75 exclusief administratie- en verzendkosten. Bestellingen kunnen worden gedaan via de site www.vlinderstichting.nl. Het is zaak om niet te lang te wachten met bestellen, want sommige data zitten al vol.

Lesmateriaal 'Vlinders kijken'

De Vlinderstichting heeft in het kader van de Kinder-vlinder-kijk-actie het lesmateriaal 'Vlinders kijken' ontwikkeld. Het materiaal is geschikt voor groep 5 t/m 8. In

negen modules komen de volgende onderwerpen aan de orde: de biologie van de vlinder, het herkennen van vlinders, veldwerk doen met vlinders, een vlindertuin aanleggen, actie voor vlinders, vlindervriendelijk natuurbeheer, advies aan de gemeente, monitoringroutes lopen en aanvullende of vervolgvactiteiten. Elke module

bestaat uit achtergrondinformatie voor de docent en werkbladen met opdrachten voor de kinderen. De scholen die deelnemen aan de Kinder-vlinder-kijk-actie beschikken al over het lesmateriaal 'Vlinders kijken!'. Het materiaal is nu voor iedereen beschikbaar voor € 25,- (inclusief verzendkosten).

GIFTEN

Van mevrouw S.M. van der W.-van O. te Maurik ontvingen wij een bedrag van € 100,- met als kenmerk: donatie tuindagen. Onze hartelijke dank hiervoor!

BRIEVEN**Opmerkelijk, maar niet
onwaarschijnlijk**

Op de achterpagina 'Opmerkelijk' van Vlinders 2001/1 werd melding gemaakt van de waarneming van de bruine eikenpage in het Pette-mer bos. Daarover wordt gezegd dat de dichtstbijzijnde populatie hemelsbreed 15 km verder voorkomt in Bergen. Dat is niet juist. De bruine eikenpage komt ook voor in Schoorl en Camperduin. Er is zelfs een route uitgezet voor deze soort. Hemelsbreed is de afstand niet meer dan een kilometer of 6. Dat zijn natuurlijk nog steeds 6 kilometers langs de kale Hondsbossezeewering, zodat de waarneming op zich wel bijzonder is, maar niet onwaarschijnlijk.

Klaas Kaag

Landelijke dag 2002

Elders in dit blad vindt u een verslag van de Landelijke Vlinderdag op 9 maart jl. Hieronder hebben wij de inhoud van de lezingen voor u samengevat.

Pimpernelblauwtjes en het gevecht tegen de bierkaai

Het pimpernelblauwtje en het donker pimpernelblauwtje hebben sinds hun herintroductie in 1990 een/enkele kleine populaties in en bij het natuurgebied De Moerputten. Voor het beheer van de leefgebieden van deze populaties is het 'Convenant Pimpernelblauwtjes' ontwikkeld en ondertekend. Dit en de door de habitatrichtlijn beschermde status van beide soorten hebben niet kunnen verhinderen, dat het leefgebied van het donker pimpernelblauwtje toch door inrichtings- en beheersfouten achteruit is gegaan. Het gevolg is dat de populatie nu weer op de rand van uitsterven verkeert. Er moet dus nog meer moeite gedaan worden voor de correcte uitvoering van het convenant, aangezien aangetoond is dat met aangepast beheer op andere locaties wel het gewenste resultaat werd behaald.

Irma Wynhoff

Grote vuurvler en groene glazenmaker

In deze lezing werden twee habitatrichtlijnsoorten besproken, de grote vuurvler en de groene glazenmaker. Beide zijn soorten van laagveengebied en maken gebruik van onder natuurlijke omstandigheden tijdelijk beschikbaar leefgebied. De groene glazenmaker is te vinden in krabbenscheervegetaties, de grote vuurvler vooral in veenmosrietlanden. De Vlinderstichting helpt beheerders bij de ingewikkelde beslissingen die genomen moeten worden om steeds voldoende leefgebied beschikbaar te houden in laagveengebieden, zoals de Weerribben, De Wieden en de Rottige Meenthe.

Henk de Vries

De speerwaterjuffer

In de periode 1998-2001 is door De Vlinderstichting uitgebreid onderzoek gedaan naar de verspreiding, ecologie en bescherming van de speerwaterjuffer in Nederland. Anno 2001 zijn nog 16 populaties van de speerwater-

juffer over in Nederland. De vennen waar de speerwaterjuffer aanwezig is hebben een gevarieerde vegetatie met zeggen, fonteinkruiden en waterlelie. Het verdwijnen van deze bijzondere vegetatiestructuur is de belangrijkste oorzaak van het verdwijnen van de speerwaterjuffer uit de oorspronkelijke leefgebieden. Dit komt onder meer door verzuring en waarschijnlijk ook door alkalisering van het water.

Robert Ketelaar

Vlinders als pressiemiddel

De bescherming van dagvlinders loopt slechts gedeeltelijk via wetten. Op de habitatrichtlijn staan slechts drie dagvlindersoorten en een nachtvlinder. In de nieuwe Flora- en Faunawet wordt de bescherming geregeld van 26 soorten dagvlinders, maar de meeste hiervan zijn al uitgestorven in ons land. De Rode Lijst geeft aan welke soorten bedreigd zijn, maar koppelt geen juridische sancties aan ingrepen die de soorten verder bedreigen. Bescherming van vlinders, ook al zijn het geen officieel en juridisch beschermde soorten kan wel, als je maar de juiste ingang weet te vinden. Door een combinatie van activiteiten naar ambtenaren, gemeentebestuur, pers en bevolking kan toch gekomen worden tot echte bescherming van vlinders en hun leefgebieden.

Kars Veling

Bont zandoogjes

Gedrag en bouw van het bont zandoogje in relatie tot de structuur van het landschap

Het versnipperen van leefgebieden vormt een belangrijke bedreiging voor het overleven van vele planten en dieren waaronder dagvlinders. Heel wat onderzoek richt zich op de problemen van het uitsterven van populaties en soor-

ten. Het gepresenteerde onderzoek kijkt eerder naar het veranderen van vlinders in versnipperde leefgebieden. Zo wordt de lichaamsbouw en het gedrag van bonte zandoogjes langs een gradient van een groot bos over een landschap met kleine bosjes tot een open agrarisch landschap met alleen houtkanten vergeleken. Eerder onderzoek suggereerde reeds dat vlinders minder mobiel worden als hun leefgebied meer versnipperde. Voorlopige resultaten tonen verschillen in onder meer de vleugelvorm en vleugelkleur van bonte zandoogjes. Vleugelvormen hangen samen met vliegvermogen en de vleugelkleur dicht tegen het lichaam met de warmteopname. Het milieu om in te leven blijkt voor een vlinder erg anders in een open landschap met een houtkant in vergelijking met een groot bos. Dit evolutionair ecologisch onderzoek is van belang om beter te begrijpen hoe soorten in ons landschap (over)leven.

Thomas Merckx & Hans Van Dyck (Universiteit Antwerpen)

Vlinders in Drenthe: klasse(n)werk

In Drenthe zijn geen gemeentelijke NME-centra of natuurcentra, het IVN-Consulentschap regelt de ondersteuning centraal. Al jaren organiseert het consulentschap workshops voor leerkrachten over het werken met eitjes, rupsen en poppen in de klas, bestelde het materiaal centraal en leverde de kweekbakken er bij. In 1999 werkten zo'n 50 scholen samen in een provinciaal NME-netwerk. Dit is nu, 3 jaar later, omgebouwd tot een gemeentelijk netwerk. In 11 van de 12 gemeenten is intussen een NME-netwerk opgezet, waaraan telkens zo'n 20 scholen meedoen. Ieder jaar zijn meer dan 40.000 kinderen en honderden leerkrachten met vlinders bezig.

Geert de Vries

Vlinders als acteurs

Annette van Berkel is vorig jaar als vrijwilliger voor De Vlinderstichting begonnen alle in Nederland voorkomende vlindersoorten en hun leefgebieden te filmen. Een enorme klus, waarvoor Annette vorig jaar al dagenlang op pad is geweest en ook dit jaar zal zij weer de nodige dagen het veld in gaan. De Vlinderstichting heeft speciaal voor dit project professio-

nele apparatuur aangeschaft. Het (voorlopig) resultaat mag er zijn, zo bleek tijdens haar bijdrage op de Landelijke Dag. Erg leuk was, dat Annette door vertraagde beelden details liet zien, die je normaal ontgaan. Zo zag je overduidelijk hoe een atalanta zijn voelspriet gebruikte om te zoeken naar nectar.

De verwerking van al het opgenomen filmmateriaal gebeurt met een speciaal computerprogramma op een MAC-computer, die De Vlinderstichting cadeau heeft gekregen van een gulle gever.

Nog een jaar en dan... de atlas

Nog een jaar en dan... de atlas. Onder deze titel werd de nieuwsgierigheid voor de aankomende verspreidingsatlas dagvlinders aangewakkerd. Dat een nieuwe stand van zaken hard nodig is, blijkt uit de sterke toename van het aantal waarnemingen sinds het uitkomen van 'de Tax' (1989). Gedurende de jaren negentig zijn uit tweederde van de kilometerhokken waarnemingen doorgegeven, dat is ontzettend veel. Naast de standaardteksten die in een verspreidingsatlas horen - met onder andere levenscyclus, monitoringgegevens en leefgebied - worden er veel kaders geschreven die nieuwe vlinderbiologische zaken behandelen. Deze kaders gaan bijvoorbeeld over de voedselvoorkeur van rupsen of over de invloed van insecticidegebruik op akkervlinders. Uiteraard wordt dit alles ondersteund door mooie foto's van vlinders, poppen, rupsen, eitjes, leefgebieden van vroeger en van nu en wat dies meer zij. Kortom: we moeten er nog minstens een jaar op wachten, maar dan komt de nieuwe verspreidingsatlas dagvlinders uit (deel in de serie 'Fauna van Nederland').

Marja Bosveld

LEZINGEN

8 juli 2002, 20.00 uur
Vlinders in hun omgeving - Jan van der Made
 Clubhuis van Nut en Genoegen, Sloterdijkmeer 22, Amsterdam
 Toegang: gratis
 Inlichtingen: mevrouw R.M. Glo-wienka, tel. 020 6847522